

DONACIJA VENUCCI MODERNOJ GALERIJ RIJEKA

DAINA GLAVOČIĆ

UVOD - SITUACIJA

Rijeka je u svojoj bogatoj i zamršenoj prošlosti imala stanovnike koji su po mnogim kriterijima nadilazili okruženje u kojem su se našli, a svojim su djelom i imanjem daleko nadmašili ne samo grad već i države kojima su pripadali. S obzirom na vjetrometinu (nemilih) povijesnih zbivanja, smjene vlasti, vladara i država na relativno malom području i kratkom vremenskom razdoblju, uopće nije čudo što je od tih ljudi u Rijeci ostalo tek blijedo sjećanje i nevelik materijalni trag. Ne mislim pritom samo na kuće, stanove i nekretnine, već i na dokumentaciju, arhive, umjetnine i sve one pokretne stvari i sitnice koje okružuju ljude u svakodnevnom življenju čineći ga ljepšim i udobnijim, a susjedstvo i grad kulturnijim i bogatijim.

Rijeka se oduvijek neprijateljski odnosila prema velikanima u svojoj sredini pa su je oni napuštali, odlazeći u druge veće i gostoljubive gradove. Stoga u Rijeci nema, kao recimo u Zagrebu, memorijalnih zbirki ili kuća i stanova poklonjenih gradu radi društvene skrbi i javnog uvida u značaj njihova sadržaja. Nije ih imao tko poklanjati, a niti ih je tko želio primiti, o njima skrbiti... Ako je slučajno i ostala arhitektonska ljuska, onda je sigurno bila lišena sadržaja u doba velikog egzodusa Riječana (Fjumana) nakon Drugoga svjetskog rata ili devastirana

naknadnim "oslobođenjem" i socijalističkom izgradnjom.

Time je vrednija odluka gospođe Margarete Venucci, udovice velikoga riječkog likovnog umjetnika Romola Venuccija, da većinu umjetnina iz ostavštine svojeg supruga pokloni riječkoj Modernoj galeriji koja će, kao muzej moderne i suvremene umjetnosti, najbolje znati postupati s tom vrstom poklona. Koji su bili pravi razlozi njezine odluke nije mi poznato, no živeći vrlo povučeno i sama u stanu na prvom katu jedne riječke obiteljske vile na Kozali, bila je vođena poglavito željom da se zaštite umjetnička djela, bojeći se provale, krađe, oštećenja poplavom ili požarom i sličnih nezgoda, a naročito nakon nestanka i ponovnoga slučajnog pronalaska jedne Venuccijeve skulpture koju je držala u podrumu.

KRONOLOGIJA

U vrijeme ove donacije, tijekom proljeća 1989., obavljala sam dužnost direktora Moderne galerije kada me je gđa Venucci pismeno obavijestila o svojoj plemenitoj odluci, a potom me pozvala u svoj stan radi provođenja odluke u djelo. Donacija je naišla na podršku gradskog SIZ-a kulture, tadašnjeg financijera Moderne galerije Rijeka, koji je objeručke prihvatio obogaćenje fundusa svoje ustanove na ovakav način, a bio je spreman i otkupiti izvjestan broj umjetnina. Danima sam pregledavala, popisivala i dokumentirala radove i bilježila podatke i događaje iz života umjetnika, uz veliku kooperativnost i strpljenje gospođe Venucci koja je, iako vrlo

Stan R. Venuccija u Rijeci, I kat (s balkonom). Fototeka Moderne galerije, Rijeka

slaba zdravlja, surađivala koliko je mogla i spremno pružala sve tražene informacije i njoj dostupne podatke.

Vlasnica umjetnina željela je pokloniti gotovo sve radove iz stana, no od nekih se nije mogla odmah odvojiti. Da bi joj se udovoljilo sastavljena su dva ugovora: jedan o darovanju djela iz ostavštine Venucci Modernoj galeriji u trajno vlasništvo, a drugi o posudbi nekoliko tek darovanih djela (sad već bivšoj vlasnici) Margareti Venucci radi doživotne pohrane u prostorijama njezinog stana. Ona, međutim, na taj drugi posudbeni ugovor nije pristala, odustavši od zadržavanja bilo koje, Modernoj galeriji već darovane, umjetnine. Nikakve druge uvjete darodavka nije postavljala ni Modernoj galeriji ni SIZ-u kulture grada Rijeke.

Načinjen je Darovni ugovor između Margarete Venucci i Moderne galerije s

popisom darovanih djela Romola Venuccija i to: 47 slika uljem na platnu, 28 crteža ugljenom, tušem na papiru, 9 pastela, 2 skulpture u gipsu, 1 mapa skica (48 kom. pastela, akvarela, ulja i sl.), 1 bilježnica-skicirka i nešto dokumentacije (hemeroteka, fotografije, katalozi, preslike osobnih dokumenata). Tom prilikom sredstvima SIZ-a kulture otkupljeno je još deset slika ulja na platnu, pa je fundus Moderne galerije Rijeka obogaćen za ukupno 96 radova Romola Venuccija (odnosno 144 sa skicama), uz prijašnja tri rada (dva otkupljena i jedan poklonjen) koji su se već nalazili u fundusu galerije, pa se broj Venuccijevih radova u fundusu Moderne galerije Rijeka popeo na 99.

Odmah po prispeću poklonjenih radova u galeriju počela sam ih obrađivati i inventarizirati, ispisivati inventarne kartice i

Romolo Venucci u stanu sa svojim djelima. Fototeka Moderne galerije, Rijeka

fotodokumentaciju, te krajem 1989. odlagati u depo, uz obvezu da se što prije istraži, prouči i valorizira cjelokupan rad Romola Venuccija i prikaže na retrospektivnoj izložbi u Rijeci. Moram napomenuti da je cjelokupan opus Romola Venuccija bio meni, kao i većini kolega u Rijeci, uglavnom nepoznat. O nekim djelima postojalo je

nekoliko novinskih napisa uglavnom u sklopu grupnih izložbi Hrvatskog društva likovnih umjetnika kojem je pripadao (i čiji je nakon rata jedan od osnivača bio), ali su to bili samo ulomci nespoznate cjeline. U Zajednici Talijana Rijeke, a kojoj je Venucci pripadao, govorilo se o tiskanju monografije, naročito nakon posthumno tiskane mape njegovih lineografija

staroga grada (1976.). No, ta talijanska monografija ni do danas nije pripremljena. Kružila je, doduše, neprestano neka usmena fama o "velikom riječkom" slikaru, ali kako ga nije bilo u javnosti o djelima mu se malo znalo pa ih se nije moglo ni procijeniti. Nakon preuzete donacije tijekom 1990., u

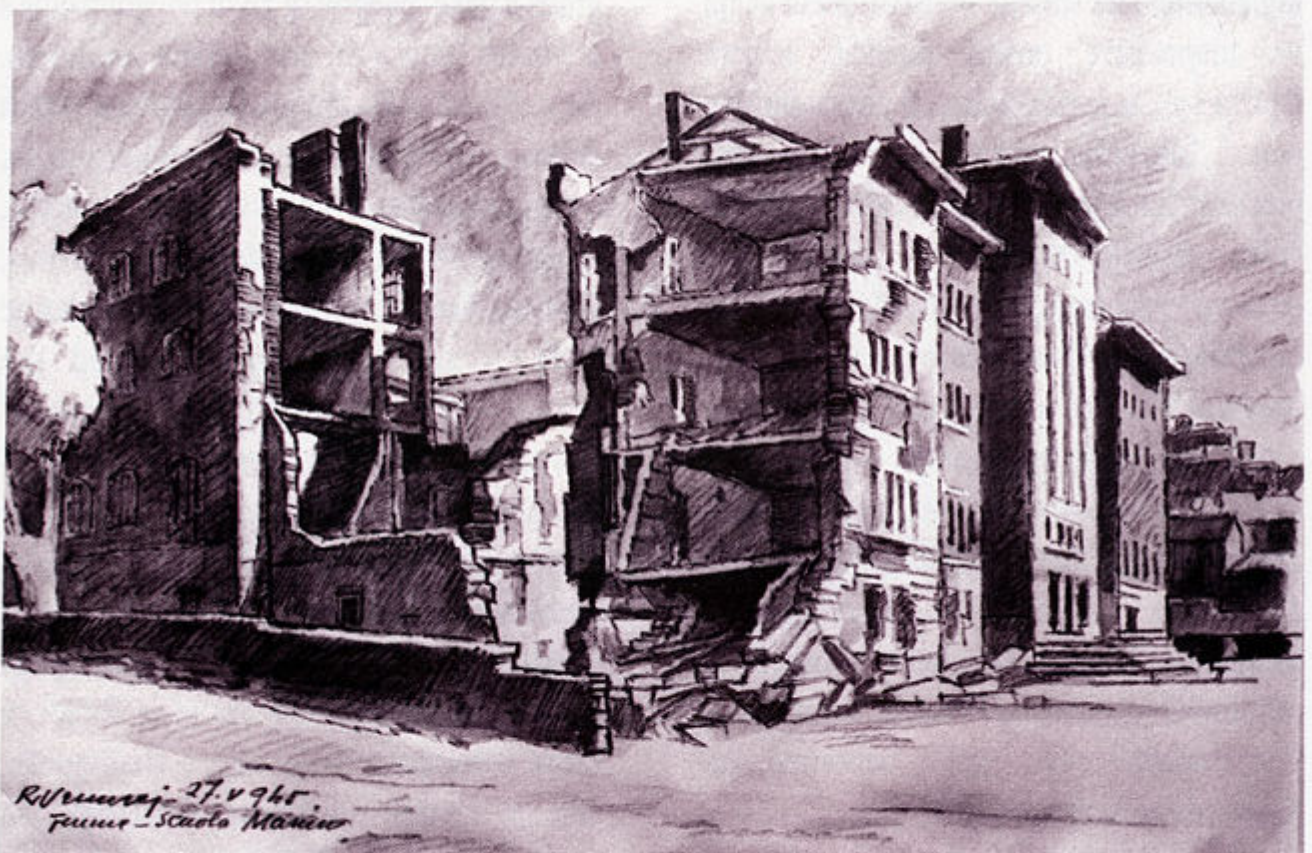
medijima se javilo prilično zanimanje za taj uglavnom nepoznati opus i životopis, a bilo je i preuranjenih inicijativa kao ona o snimanju filma o životu i radu Romola Venuccija kojeg je tek trebalo rekonstruirati.

EFEKTI DONACIJE

Tijekom sljedećih ratnih godina, paralelno s restauracijom i opremom slika, sistematski sam istraživala rasute podatke slažući mozaik života i rada Romola Venuccija. Za mene je to bio prilično opsežan posao jer ga nisam osobno poznavala, iako se rodio 1903., živio, djelovao i umro u Rijeci 1976. Za mene je bio samo legendarno ime o kojem se govorilo s velikim poštovanjem, ali bez

podatke iz dnevnog tiska, kataloge i hemerotečne jedinice, metodu intervjuiranja i razgovora s vrlo širokim krugom ljudi koji su na bilo koji način bili s njim u dodiru:

- suprugom,
- članovima obitelji brata blizanca,
- njegovim učenicima iz srednje i osnovnih talijanskih škola;
- polaznicima tečaja slikarstva kojeg je 1957. osnovao i vodio do smrti u Zajednici Talijana,
- susjedima i znancima,
- ezulima (riječkim iseljenicima nakon Drugoga svjetskog rata),
- kupcima i vlasnicima njegovih slika,
- suradnicima u školama i građevnom poduzeću (gdje je nakratko radio),

Fiume - Scuola Manin, akvarel/papir, rad R. Venuccija. Foto: S. Ulrich

mного ozbiljno pisanih prikaza ili kritika, vizualnih i konkretnih arhivskih podataka. Koristila sam sve dostupne onodobne

- pripadnicima riječke Zajednice Talijana čiji je član bio.
- Objavila sam oglas u novinama da tražim

podatke i slike za retrospektivnu izložbu, nastupala u javnim medijima govoreći o pripremama za izložbu, pregledala sva novinska izdanja u Rijeci i drugdje, muzejske zbirke i arhive u Rijeci, Istri, Zagrebu, Trstu, Rimu i Budimpešti, sve što je upućivalo na njegove radove ili neke podatke.

Dvogodišnji istraživački rad je rezultirao tekstom o slikarevu životu i radu, objavljenom u katalogu Retrospektivne izložbe održane u Modernoj galeriji Rijeka od 4. veljače do 15. ožujka 1993., a dio retrospektive (djela iz 30-ih godina) prenesen je krajem 1993. godine i u Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu.

Izložbu je u Rijeci vidjelo vrlo mnogo ljudi koji su dolazili samoinicijativno, ali i organizirano na stručna vodstva, predavanja uz dijapozitive, putem školskih posjeta izložbi i sl., te je bila jedna od posjećenijih u praksi Moderne galerije. Održavala sam predavanja s dijapozitivima i videozapisom i izvan galerije za članove akademskog društva Akademikus na Medicinskom fakultetu i za građane Crikvenice u tamošnjoj gradskoj Vijećnici u sklopu serije predavanja o kulturnoj baštini ovoga kraja.

Dogovori s tadašnjim talijanskim konzulom, predstavnicima kulture grada Trsta i riječke Zajednice Talijana, te direktoricom tršćanskog Muzeja Revoltella o prijenosu retrospektivne izložbe Romola Venuccija u Trst, usprkos svim našim naporima, na žalost, nisu nikada urodili plodom.

SLIKARU PROCIJEPU

Kako odluka o donaciji slika, navjerojatnije posve subjektivna, može imati dugoročne

pozitivne posljedice, govori netom opisani slučaj, ali i više od toga. Naime, nakon donacije porastao je interes ne samo za slikarev rad već i za vrijeme i kulturnu klimu u kojoj je Venucci stvarao, te su i započeta istraživanja u vezi s tim razdobljem.

Tragovi zbog specifičnoga graničnog područja Rijeke koja se našla na sudaru dviju različitih država Italije i Jugoslavije, dvaju različitih ekonomsko-političkih sustava i državnih uređenja - kapitalističkog i socijalističkog, dviju različitih kultura Zapada i Istoka, kao i dvaju različitih govornih područja romanskog i slavenskog, izravno su utjecali na Venuccija, ujedinivši talent i životnu naobrazbu.

Naime, Romolo Venucci je danas paradigma grada Rijeke. Njegov se život poistovjećuje s gradom i njegovom povijesnom sudbinom, jer je Rijeka prolazila kroz vladavine raznih država i političkih uređenja, bivajući svačija, a zapravo ničija - uvijek u središtu problema, a zapravo na marginama događanja i država. Romolo Venucci prošao je slično: rođen je 1903. u austro-ugarskoj Rijeci, od oca Mađara (češkog podrijetla) koji je kao vojni mornarički obveznik poslan u Rijeku - najvažniju luku Mađarske, te se tu skrasio i oženio Luigijom Kovacich, rođ. Rostand, Fjumankom slovenskog porijekla. Kako su u obitelji govorili mađarski, Venucci je pohađao mađarske niže škole u Rijeci, a zatim je nastavio školovanje u Budimpešti, gdje je završio i Likovnu akademiju. Po završetku studija 1926./27. Venucci se vraća u Rijeku-Fiume koja je, nakon raspada Austro-Ugarske pripala Italiji. Zbog novih prilika i vlasti u gradu, mijenja svoje prvotno prezime Wnoucek u talijanizirano Venucci,

R. Venucci, čelo muzicira u krugu prijatelja. Fototeka moderne galerije, Rijeka

prihvaćajući u potpunosti talijansku kulturu, jezik i nacionalnost. Nakon Drugoga svjetskog rata Rijeka je pripala Jugoslaviji pa je mnogi riječki Talijani napuštaju, ali Venucci ne, kao ni njegov brat blizanac Remo Venucci. Romolo Venucci je bio snažno vezan uz rodni grad, živeći i radeći tu do smrti 1976., iako se neminovno suočavao s mnogim životnim, radnim i, naročito, političkim neugodnostima.

Venuccijev je plodan likovni rad trajao više od pola stoljeća, a izlaganje na mnogobrojnim grupnim izložbama započeo je i prije diplome. Međutim, za života su mu priređene samo četiri samostalne izložbe. Za jednu od njih, "Stari grad u očima slikara", održanoj 1971. u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja u Rijeci, dobio je sljedeće godine nagradu grada Rijeke. Velika retrospektiva u Modernoj galeriji održana je 1993. u novoj državi Hrvatskoj, čime su

oživjela sjećanja i diskusije o umjetnikovu životu i djelu te tako varloiziran i dugogodišnji plodni opus ovog slikara. Romolo Venucci je ne samo svojim životom i uvjerenjem Riječanin, nego je i mnoga djela posvetio svom gradu "portretirajući" ga, vjerodostojno svjedočeći o njegovu nekadašnjem izgledu, kojeg buduće generacije (što zbog ratnih razaranja, što zbog poratnih intervencija) neće moći više vidjeti. No, donacijom slikarevog opusa i ulaskom u fundus javne ustanove i to je djelo izašlo iz privatnosti (tajnosti) i postalo javno opće dobro, dato na uvid i sud javnosti, čime su opet i grad i slikar podjednako dobili, naročito zbog izuzetne kvalitete stvaralaštva Romola Venuccija s kraja drugog i iz trećeg desetljeća 20. stoljeća.

PREZENTACIJA DONACIJE

Moderna galerija koristi svaku priliku za prezentaciju poklonjenih djela Romola Venuccija na izložbama u svojem i tuđem prostoru, kao i za popularizaciju ovog opusa, inkorporaciju u preglede povijesti umjetnosti pisanim i vizualnim materijalima (video

zagrebačkom Umjetničkom paviljonu, 1985. na putujućoj izložbi Alpe-Adria, "Umjetnost između dva rata", te 1996. na izložbi "125 godina hrvatske umjetnosti" u Domu hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu.

POSLJEDICE

Korzo, 1937. ugljen/papir. Rad R. Venuccija. Vl. M. Stipanov. Fototeka Moderne galerije, Rijeka

vrpce, TV-emisije). U izdanju Moderne galerije izašla je iz tiska bogato ilustrirana monografija ovog slikara, jer je iscrpan katalog retrospektivne izložbe odavno razgrabljen, a publikacija se i dalje traži.

Neka najkvalitetnija Venuccijeva djela i ranije su uključivana u veće tematske izložbe na državnoj razini, iako uvijek na poticaj riječkih povjesničara umjetnosti. Djela Romola Venuccija bila su izložena 1981. na izložbi "Kubizam i hrvatsko slikarstvo" u

Proučavajući vrijeme, život i rad Romola Venuccija, uočen je i uski krug riječkih umjetnika koji su stasali i razvijali se u istom međuratnom vremenu, družili se i jednako razmišljali o umjetničkom stvaralaštvu najbližih talijanskih uzor-centara - Veneciji (s njezinim Biennialima), možda Milanu (s Marinettijem) ili Firenci, s obzirom da je Trst, iako geografski najbliži, na likovnom planu tada, kao i danas, teško mogao biti poticajan za mlade umjetnike.

Svi su ti riječki umjetnici bili okupljeni oko jedne snažne ličnosti: likovnog kritičara, pjesnika, prevoditelja, fotografa, rječju intelektualca - Francesca Dreniga koji ih je pratio i, vjerojatno, usmjeravao u radu. U taj su uži umjetnički krug spadali Ladislav de Gauss (Garadi), Venuccijev mlađi kolega s Akademije u Budimpešti, Maria Arnold i Miranda Raicich, a povremeno Sigfrido Pfau i Anna Antoniazio Bocchina. Najviše su radili tijekom trećeg desetljeća, izlažući zajedno na grupnim izložbama umjetničkog sindikata, tj. udruženja, te su im često i slike bile izložene u istom prostoru. U likovnom izrazu zajednički im je bio jak, ekspresivni kolorizam kubiziranih volumena, porijekom uglavnom iz Budimpešte u kojoj su se križali utjecaji burnih događanja prvih dvaju desetljeća 20. st., a koji su stizali s istoka i zapada, sjevera i juga. Kako su Venucci i de Gauss tamo studirali i tako se izravno inspirirali na izvoru mogli su kao umjetnički najsnažnije ličnosti budimpeštansko ozračje direktno prenijeti na ostatak grupe. Maria Arnold i Miranda Raicich svoja su znanja stekle u Italiji, radeći mnogo konzervativnije do početka trećeg desetljeća odnosno, do formiranja spomenute grupe.

Nakon iscrpne izložbe o Venuccijevu radu, lavina je pokrenuta... Sada predstoji dublje proučavanje rada Ladislava de Gausa, na sličan način i jednakim metodama kao istraživanje Venuccija, a zatim i ostalih iz te riječke grupe. Konačni cilj je prikaz Riječkog, tzv. fjumanskog slikarstva prve polovice 20. stoljeća i, po mogućnosti, sistematski otkup njihovih djela iz privatnog vlasništva, kako bi se što bolje popunila Zbirka riječkog slikarstva koja se od

dosadašnje zbirke 19. st. proširila i na prvu polovinu 20. st.

Rijeka je nakon Drugoga svjetskog rata, zbog povijesnih i političkih prilika, ostala bez autohtonog stanovništva djelomice i bez materijalnih ostataka kulture jer su Fjumani, seleći iz svojih domova, odnosili što su mogli, a među pokretnim vrjednostima su svakako bile i slike. Time će posao biti teži, a poznato je da su već 80-ih god. Fjumani u egzilu pokušali organizirati izložbu riječkog slikarstva u Trstu, no zbog, vjerojatno, nedovoljno organizirane stručne snage, tehničkih i materijalnih mogućnosti zamisao se nije ostvarila. No, Moderna galerija Rijeka, kao jedini muzej moderne umjetnosti koji pokriva široko područje Primorsko-goranske županije, pa i Istre, planira uz ostale programe, skupljanje i proučavanje djela lokalne (na žalost još neistražene i nepoznate) povijesti umjetnosti, te joj je ovaj projekt među prioritetima.

PLANOVI ZA BUDUĆNOST

Nakon donacije Venucci Moderna galerija Rijeka došla je u posjed najvećeg broja njegovih djela, a namjera joj je i dalje nabavljati vrijedne radove ovog slikara. No, nije i jedina ustanova u gradu jer je i Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja nakon izložbe Romola Venuccija 1971. dobio na poklon od slikara znatan broj radova s motivima Starog grada i Platana. Mnoštvo je radova i u privatnom i društvenom vlasništvu Rijeke i okolice. Venuccijeve slike izlažu se povremeno i pojedinačno, no vidjeti originale cjelovito ili u stalnom postavu nije moguće, jer Moderna galerija Rijeka nema

svoju zgradu, pa ni dovoljno prostora za vlastiti stalni postav zbirke iz fundusa, te je prisiljena povremeno priređivati tematske izložbe kao izbor iz svog fundusa.

Zbog toga su se na poticaj nekih mislećih građana Rijeke, a nakon donacije Venucci, u javnosti pojavili prijedlozi o osnivanju nove gradske ustanove koja bi na jednom mjestu objedinila sav Venuccijev opus, te ga cjelovito i kritički prikazala u primjerenom prostoru, opremljenom na suvremen način. Vlado Bralić predložio je na Salonu u Zagrebu 1994. osnivanje memorijalne galerije Venucci, čak u dvije varijante, u pješačkoj zoni najužeg središta grada. Jedan prijedlog je uska stambena secesijska kuća Milcenich-Cerniak na Korzu 27, koja bi u prizemlju imala suvremeni informacijski punkt za potrebe kulture cijelog grada s najsuvremenijim komunikacijskim sustavom, a u gornjim bi katovima bila izložena djela iz Venuccijeve donacije, tj. memorijalne zbirke, te administrativno-skladišni prostor.

Drugi se prijedlog odnosio na trošnu baroknu palaču u Užarskoj ulici Staroga grada koja bi zbog svoje, za Rijeku unikatne arhitekture i velične, mogla postati muzejem i drugih donacija i memorijalnih zbirki, uz raznolika kulturna zbivanja i ugostiteljski objekt u prizemlju unutrašnjeg arkadnog dvorišta. Taj je drugi prijedlog u međuvremenu otpao, jer se zgrada upravo restaurira za potrebe Državne uprave za zaštitu spomenika.

No, nadamo se da će se Modernoj galeriji sada još uvijek podstanaru u zgradi Sveučilišne knjižnice, dodijeliti neka odgovarajuća zgrada u koju bi se konačno smjestila i gdje bi, unutar budućega stalnog

postava, svoje mjesto našla i bila dostojno prezentirana donacija Venucci.

Kada bi uprava grada Rijeke imala sluha za realizaciju ovakvog projekta, sigurno bi to ohrabrilo još neke potencijalne donatore (na pr. obitelj Udatny). Oni bi plemenitim poklonom na najbolji način riješili sudbinu umjetnina zadržavajući ih u gradu gdje su stvorene i kojem pripadaju, čime bi ujedno obogatili kulturnu baštinu Rijeke.

The donation of Venucci to The Modern Gallery of Rijeka

Rijeka, the biggest Croatian seaport town, was always very unfriendly towards its great minds and artists. They were not accepted in their own town so the decision to leave the town was quite understandable. If we consider that decision it is even more valuable the decision of Margareta Venucci to leave in inheritance to Rijeka, her husband's paintings and sculptures.

Mrs. Venucci donated Romolo Venucci's sculptures and paintings during the spring of 1989. She insisted on giving all the objects of arts in to the permanently property to the gallery, except some objects that she was sentimentally connected to. The contract was made about the gift certificate between Margareta Venucci and The Modern gallery with the list of the given free objects: 47 oil-cloth paintings, 28 charcoal and ink, 9 pastels, 2 plaster sculptures, 1 album of sketches (48 pastels, water-colours, oils...), 1 notebook for sketches and some documentation (news articles, photographs, catalogs, copies of the personal

documents...).

In 1990, after the donation, the media was very interested at the life and work of Romolo Venucci. Although because of the war years it was very difficult to collect all the pieces of his life and work into one. After two years, in 1993, the research about Romolo Venucci has been finished. The result was the catalog of the retrospective exhibition in The Modern gallery, since 4th of February until 15th of March 1993.

Romolo Venucci was born in 1903 in Austro-Hungarian Rijeka. His father was Hungarian and mother was Slovenian. Venucci has finished school and The Art academy in Budapest, but when he graduated he came back to his town Rijeka. Then Rijeka was under the Italian government. Because of that he decided to change his name (Wnoucsek) into the Italian version Venucci. He stayed in Rijeka until the 1976 when he died.

The Modern gallery has just printed illustrated monograph of this painter. The old catalog of the retrospective exhibition was snatched away in quick succession and the media is very interested at this publication.